

Національної поліції. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/44635/2/2018n889_Issue_17_Kryzhanovsky_A-Methodological_and_125-131.pdf (дата звернення: 12.11.2021).

15. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 656 с.
16. Мельник П. О. Методологія історико-правового аналізу кримінально-правової протидії організованої злочинності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018 № 4. С. 7–11.
17. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні / [Василевич В. В., Джужа О. М., Кулик О. Г. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. К. : КНУВС, 2006. 340 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТА ЯК ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Владовська К. П.

*старший викладач кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права*

*Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Лемешова К. Д.

*студентка 2 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

У радянському, а згодом і в українському правознавстві тривалий час переважаючою була позиція, згідно з якою судовий прецедент не мав жодного відношення до джерел права.

Попри те, що така точка зору досі є актуальною у сучасній Україні, все частіше постає питання про запозичення судової практики Європейського суду з питань прав людини (далі ЄСПЛ), адже цей крок став би проривом у правовій системі нашої держави в осередку європейських правових стандартів.[2] Аналіз доктринальних позицій в аспекті розгляду Конвенції та практики Суду, як джерела права в Україні,

дає підстави констатування утвердження позиції, відповідно до якої судова практика визнається офіційним джерелом права у нашій державі, хоч і поки що лише ЄСПЛ. Необхідно зауважити, що справи ЄСПЛ офіційно не вважають прецедентами, адже вони є єдиним джерелом динамічного тлумачення Конвенції прав і основоположних свобод людини (далі Конвенція). [1] Врахувавши те, що прецеденти ЄСПЛ є тлумаченнями Конвенції, у вирішенні справ з питань прав та свобод людини, Україна має покладатися на судову практику ЄСПЛ, тим самим використовуючи певні прецеденти.

Потрібно звернути увагу на те, що Конституційний суд України (далі КСУ) є органом конституційної юрисдикції, у рамках своїх повноважень забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання щодо відповідності законів України та конституції, інших актів у передбачених Конституцією випадках, здійснює офіційне тлумачення Конституції України. Тобто, якщо ЄСПЛ тлумачить Конвенцію, то КСУ офіційно тлумачить Конституцію.

Синицин П.М. вважає, що рішення Європейського суду з прав людини є джерелом конституційного права України та застосуванню як джерела права підлягають рішення, що постановленні ЄСПЛ щодо України й усіх держав-учасниць ЄКПЛ.[3]

Акти КСУ не належать до нормативно-правових актів, не є актами правотворчості й не входять до системи законодавства України (але винятком є Регламент КСУ, який є відомчим підзаконним нормативно-правовим актом). КСУ розглядає лише питання права, не виступає правозастосовчим органом. Його акти не є правозастосовчими та не містять правоположень. Рішення та висновки КСУ є допоміжними джерелами права, адже вони спираються на первинні правила поведінки та водночас мають нормативний характер. За такими класифікаціями як: за суб'єктом прийняття, за процедурою ухвалення та характером проявів нормативності (наявності в них правових позицій), вони схожі до такого джерела права, як прецеденти, попри це вони мають певні відмінності, оскільки рішення та висновки КСУ виступають у ролі «квазіпрецедентами», прецедентами тлумачення. [7]

Варто зазначити, що законодавство України недосконало регулює суспільні відносини, чим ставить у скрутне становище фахівців права, адже ті, своєю чергою, повинні зрозуміти норму права та визначити усі розгалуження справи, які можуть бути розглянуті під час судового засідання, тим самим збільшуючи обсяг роботи й термін виконання.

Необхідно звернути увагу на те, що наша держава належить до романо-германської правової системи, тобто, джерелами права у цьому випадку є закони, судова й адміністративна практика, звичаї та правові доктрини. Тому, офіційного зазначення судового прецеденту як джерела права в романо-германській системі, і тим більше в Україні – немає.

Потрібно розрізняти судову практику із судовим прецедентом. Під поняттям «судова практика» розуміється узагальнення та роз'яснення з питань застосування законодавства / конкретизація норми права (діяльність усіх судів), а поняття «судовий прецедент» розуміє під собою створення нової правової норми (діяльність лише вищих судів).

Варто зауважити, що система судового прецеденту могла б зробити прозою судову систему та роботу правоохоронних органів і передбачуваними судові рішення, тим самим полегшити роботу фахівцям у сфері юриспруденції, надавши можливість прогнозування результату справи. Також відбуватиметься спрощення роботи суддів, яким не рідко доводиться витратити велику кількість часу на вивчення справ, які вже неодноразово розглядалися у судах.

Прикладом введення прецедентного права може слугувати Німеччина, де уряд ФРН у 1975 році офіційно визнав положення про прецедентні характеру судових рішень як провідних засад здійснення правосуддя, включивши зміни у Закон про судоустрій ФРН. Під час дискусії науковці з'ясували, що судова практика є недосконалою в порівнянні з прецедентним правом. Діяльність інституту прецедентів у правовій системі ФРН протягом 40 років надало підстави для німецьких вчених стверджувати, що перевагою прецедентного права є «чесність та відкритість» у поясненнях судових ухвал.[6]

Науковці вважають, що при розгляді судових прецедентів в Україні варто звернути увагу на рішення Конституційного та Верховного Судів. Олександр Святоцький вважає, що в Україні функціонують декілька різновидів прецедентів, а саме: висновки Верховного Суду (квазі-прецеденти), рішення ЄСПЛ, що є класичним видом прецеденту, а також рішення КСУ, що є прецедентами тлумачення (самостійними різновидами судового прецеденту на думку О. Святоцького).[5] Варто зауважити, що правотлумачні положення КСУ у вітчизняній літературі одержали назву правових позицій, які мають офіційний, нормативний та загальнообов'язковий характер.[6]

Своєю чергою Ніколенко Л.М. вважає, що судовий прецедент в українській правовій системі варто розглядати як роль судів у формуванні права та її основних проблем (впливу рішень вищих судів з конкретних справ; постанов Пленумів Верховного суду України й вищих спеціалізованих судів; значення рішень КСУ; значення та вплив рішень ЄСПЛ на правову систему України).[4]

Позитивними сторонами введення прецедентного права в Україні є такі аспекти:

1. Стабільна система правосуддя (Зокрема, система прецедентного права допоможе визначити напрями підвищення кваліфікації суддів; стане поштовхом створення об'єктивного механізму притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності).

2. Зниження рівня корупції.
3. Покращується якість діяльності правоохоронних та судових органів.

Узагальнивши вищеподану інформацію, можна прийти до висновку – для української правової системи необхідне введення судового прецеденту, задля якісної, швидшої та ефективної роботи у сфері судочинства та правоохоронних органів. З огляду на наведені приклади та факти, можна припустити, що наявність використання квазі-прецедентів у судовій системі, є підґрунтям доцільності визнання судового прецеденту джерелом конституційного права України.

Література:

1. Прецедентний характер рішень європейського суду з прав людини в правовій системі України. URL: <https://6aas.gov.ua/proekty/articles/m/665-pretседentnij-karakter-rishen-evropejskogo-sudu-z-prav-lyudini-v-pravovij-sistemi-ukrajini.html>.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 16.10.2012. № 5463-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
3. Синицин П.М. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело конституційного права в Україні. *Журнал «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції»*, 2019. Випуск № 5. С. 19-23.
4. Ніколенко Л. М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія Право. Випуск 27. Том 2. С. 11-15.
5. Святоцький О. Д. Судовий прецедент та судова практика: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний журнал «Право України»*. 2016. № 10. С. 64-69.
6. Шаповал В. М. Джерела конституційного права України: питання теорії та практики. *Право України*. 2014. № 9. С.155-170
7. Христова Г. О. Юридична природа актів Конституційного Суду України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2004. 226 С.